

The article is devoted to peculiarities of formation of student's youth in various spheres of life to create the necessary socio-pedagogical conditions for its socialization. It is determined that the process of socialization the student requires, above all, the mastery of new social roles, the implementation of the respective social functions, development of the traits and qualities of the future specialist, reappraisal and planning future life. Analyzed scientific approaches to the definition of «youth» and «students». The influence on the socialization process of students by such factors as: the level of development and the activities of members of the student group, the quality and quantity of communication links between group members, influence on the behavior of the student and its activity level of its consciousness.

Key words: student youth, formation, social adaptation.

УДК 37.015.312:167.742

Ковальчук О. В.

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкриваються особливості взаємодії сім'ї та школи, що виступають партнерами у вихованні та становленні особистості молодшого школяра. У вузькому розумінні, інститути сім'ї та школи створюють умови для всебічного та гармонійного розвитку особистості. В свою чергу, у масштабах держави, виконують функцію координуючих центрів формування інтелектуального потенціалу суспільства, взаємодоповнюючи та підтримуючи один одного. Особлива увага приділяється виховній функції сім'ї, так вона є першим соціалізуючим середовищем. Роль сімейного виховання вбачаємо у моделюванні мікросоціуму та передаванні кращих зразків культурного набрання народу. Розкрито зміст поняття «взаємодія» у психолого-педагогічному розрізі та окреслено особливості її функціонування між суб'єктами педагогічного процесу. Подано характеристику партнерства з позиції взаємодії навчального закладу та сім'ї, розкрито основоположні принципи їх функціонування. Також визначено умови оптимізації процесу взаємодії між сім'єю та навчальним закладом.

Ключові слова: сім'я, школа, взаємодія, особистість молодшого школяра, виховання.

Одним із пріоритетних напрямків сучасної педагогічної науки є розвиток активної, мобільної особистості, стійкої до змін у суспільно-політичному житті. Особливої актуальності процес становлення особистості набуває у молодшому шкільному віці, де до сімейного виховання долучається школа. Ці два потужних інститути функціонують у взаємозалежності доповнюючи один одного. У сім'ї, як соціальному мікросередовищі, здійснюється залучення дітей до соціальних

цінностей і ролей, введення їх у складнощі і суперечності сучасного світу. Тоді як школа сприяє розумовому та колективному розвитку.

Тому мету нашої статті ми вбачаємо у розкритті взаємодії сім'ї і школи у процесі становлення особистості молодшого школяра.

Виходячи із мети були поставлені наступні завдання:

1. Розкрити роль сімейного виховання в процесі ставлення особистості.
2. Обґрунтувати особливості взаємодії сім'ї та навчального закладу.
3. Розкрити умови ефективного партнерства соціальних інститутів (сім'ї та школи).

Сучасний державний стандарт початкової загальної освіти однією з широкомасштабних цілей освітньої галузі передбачає реалізацію таких завдань, як виховання гуманної, соціально-активної особистості, яка усвідомлює свою приналежність до соціокультурного середовища, здатна розуміти значення життя як найвищої цінності; оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі і цінностям.

До проблеми виховання й розвитку підростаючого покоління в системі шкільної діяльності зверталися видатні вчені й педагоги, зокрема визначають роль школи як координуючого центру взаємодії сім'ї і педагогів (А. Годлевська, С. Захаренко, О. Кіян, В. Тригубенко та ін.); виявляють і обґрунтовують форми роботи з батьками (Т. Дем'янюк, Н. Кічук, С. Карпенчук, О. Коберник, Л. Мотрич, В. Омеляненко, М. Рудь, В. Ягупов та ін.).

Реальна практика дозволяє стверджувати, що сім'я завжди розглядалась як провідна ланка розвитку і формування особистості, як первинний інститут її соціалізації, оскільки з перших днів свого життя і щонайменше до повноліття дитина зростає в сім'ї. Саме сім'я з її постійним і природними особливостями впливу закладає біологічні основи здоров'я, звички та потреби; у сім'ї дитина отримує знання про навколишній світ, засвоює сімейні та загальнолюдські цінності і культурні традиції, звички та стиль життя сім'ї; водночас здійснюються первинні контакти з соціумом, формуються риси характеру дитини, переконання, погляди і, врешті решт, світогляд. Включаючись у ціннісно-нормативну систему суспільства, сім'я вже виступає як соціальний інститут, своєрідний ціннісно-нормативний комплекс, який допомагає регулювати й контролювати поведінку членів сім'ї.

На думку В. Савки і Н. Уманець, «виховання дитини в сім'ї пов'язане, перш за все, з виховним потенціалом, який включає: особистісні якості кожного члена сім'ї, до яких можна віднести освітньо-кваліфікаційні характеристики батьків, їх моральні якості, що проявляються у здатності виконувати виховну функцію; здатність сім'ї до функціонування на відповідному суспільному рівні, з метою задоволення власних потреб; здатність сім'ї до саморозвитку, самовиховання та самореалізації відповідно до умов суспільного прогресу» [10, с. 14-15].

Водночас І. Кутнякова доводить, що, сім'я володіє максимальними виховними можливостями для поступового залучення дітей до етичних цінностей, введення їх у складний і суперечливий світ [6]. Сім'я є середньою ланкою між соціальними нормами і процесом розвитку особистості дитини. Саме у сім'ї дитина отримує перший досвід організації життєдіяльності, навички спілкування

й повсякденної поведінки, уявлення про життєві цілі й цінності, тим самим залучається до норм і еталонів загальної культури.

З настанням шкільного віку незаперечним фактом є те, що до виховання дітей вже долучається педагогічний колектив школи. Ці два потужних інститути – сім'я і школа – мають значний вплив на розвиток дитини, тому консолідація їх зусиль є надзвичайно важливим завданням і необхідною умовою успішного виховання молодших школярів. А отже, можна говорити, що сім'я і школа повинні виступати у партнерській взаємодії при визначенні і досягненні цілей, які окреслені у стратегічних завданнях щодо виховної роботи з молодшими школярами.

Проблема взаємодії сім'ї та школи завжди викликає інтерес у вітчизняних вчених: А. Годлевської, В. Кириченка, О. Невмержицького, В. Оржеховського, В. Постового та ін. Аналіз суті й особливостей взаємодії сім'ї та школи вимагає більш детального розкриття особливостей цього процесу на сучасному етапі.

Особливо переконливою у цьому плані є позиція О. Матвієнко, яка у виховному процесі виокремлює взаємодіючу систему керованих та некерованих соціально-педагогічних чинників, причому до керованих чинників вона відносить школу, яка здійснює систематичний вплив на дитину, до напівкерованих – сім'ю, оскільки сім'я може залучатися до організаційно-виховної роботи школи, і соціальне середовище – як багато в чому некерований чинник, передбачити вплив якого практично дуже важко. При цьому виховний процес обов'язково передбачає двосторонню взаємодію педагога і дитини, в яку вони включаються.

На роль такої взаємодії сім'ї і школи у вихованні дітей вказував свого часу А. Макаренко, наголошуючи, що: «виховує дитину все, і добре, і погане, зокрема – природа, середовище, явища, речі, але, насамперед, люди — з них на першому місці стоять батьки і педагоги» [7, с. 20-21]. Хоча при цьому він пріоритетного значення надавав саме школі: «ми повинні організувати сімейне виховання, і організуючим началом повинна бути школа як представниця державного виховання. Школа повинна керувати сім'єю» [8, с. 304].

Проте практика свідчить, що школа неспроможна виховати дітей всупереч позиції їх батьків. Тому лише тоді, коли у «сім'ї будуть пропагуватися морально-ціннісні та гуманістичні принципи, саме тоді виховання, як засіб формування свідомості особистості досягне своєї мети», - зауважує А. Годлевська [2, с. 50].

У психолого-педагогічному трактуванні «взаємодія» розглядається науковцями (О. Коберник, Л. Мотрич, А. Мудрик, В. Мясіщев, А. Петровський, І. Сіданіч та ін.) як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну зумовленість і зв'язок. Дослідники С. Акутіна, К. Журба, Р. Лафішева, М. Недвецька визначають «педагогічну взаємодію» як взаємодію суб'єктів освітньо-виховного процесу (вчителів, школярів, батьків, педагогічний, учнівський колективи, сім'ї). Тоді як, Н. Виноградова, визначає «взаємодію – як спосіб соціального буття, що базується на ідеологічному відношенні соціальних суб'єктів і забезпечує єдність і гармонізацію соціальних структур, маючи кінцевою метою вироблення стратегії єдиних дій окремих особистостей, соціальних груп і спільнот» [4, с. 95-101].

Важливим елементом взаємодії виступає партнерство. У соціології партнерство вважають моделлю стосунків між двома суб'єктами, яка включає взаємодію і співпрацю, рівність прав і обов'язків, повагу та толерантність до автономії і відмінностей партнера. У ринковій економіці партнерство як формула діяльності охоплює всі види відносин: починаючи від економічних (наприклад, міжсекторні зв'язки) і до взаємодії на регіональному рівні (наприклад, співпраця між органами місцевого самоврядування).

Серед основоположних принципів соціального партнерства можна виділити:

- рівноправність сторін, повага й врахування їх інтересів;
- зацікавленість сторін в участі в договірних відносинах;
- дотримання сторонами і їхніми представниками умов співпраці;
- повноправність представників сторін;
- воля вибору під час обговорення питань, що входять у сферу обговорення;
- добровільність прийняття сторонами на себе зобов'язань;
- обов'язковість виконання колективних договорів, угод;
- контроль за виконанням прийнятих колективних договорів, угод;
- відповідальність сторін, їхніх представників за невиконання з їхньої вини колективних договорів, угод [9].

У свою чергу, І. Ящук зазначає, що партнерство виступає фактором активізації позиції вихованців, гармонізації їх особистості і розвитку творчих сил, дозволяє створювати ділові стосунки співробітництва між усіма учасниками соціальної діяльності. Результативність партнерської взаємодії залежить від впливу та єдності середовищних факторів, до яких відносяться мікросередовище – безпосереднє соціальне середовище (родина, референтні групи, сусіди тощо); макросередовище – суспільство, соціальні інститути; мезосередовище – світ, оточення соціальних груп [11, с. 176-183].

Отже, взаємодія сім'ї і школи - це цілісна соціально-педагогічна система, спрямована на досягнення мети - виховання високоморальної, духовної особистості, що орієнтується на загальнолюдські, гуманістичні цінності, - це процес взаємовпливу суб'єктів педагогічного процесу один на одного в системі спільної особистісно-орієнтованої ціннісно-моральної діяльності освітніх закладів, спрямованої на формування гуманістичних цінностей та якостей, мотивації і правил гуманної поведінки дітей молодшого шкільного віку, заснованої на конструктивному діалоговому спілкуванні, що веде до якісних змін суб'єктів і об'єктів взаємодії і включає в себе, як підсистеми, соціальні інститути – сім'ю та школу.

Свого часу, О. Захарченко неодноразово підкреслював, що корені розвитку особистості беруть свій початок у сім'ї і продовжують формуватися у школі [3]. Тому, безперечно, на школу покладаються завдання виявляти і застосовувати ефективні засоби виховного впливу на молодшого школяра, задля всебічного гармонійного розвитку його особистості. Цьому, безперечно, сприяє об'єднання школи і сім'ї у цілісну виховну систему, що функціонує на принципах гуманістичної взаємодії, поваги, людяності та любові. У цій ситуації, школа повинна бути генератором ідей і заохочувати до педагогічної взаємодії учня, учителя, батьків.

Безперечно, зміст і характер стосунків учителів і батьків визначаються закономірностями педагогічної логіки. При цьому О. Кобернік, зазначає, що найважливішою умовою успішного включення батьків у педагогічну взаємодію є диференційований підхід до сімей учнів. Свідомі батьки з високою соціальною, педагогічною та психологічною готовністю взаємодіяти можуть стати опорою для вчителів у виховному процесі. Такі сім'ї часто стають ініціаторами створення батьківського колективу, рухають його вперед. І звичайно ж, важливим елементом педагогічної взаємодії сім'ї і школи є просвіта батьків [5, с. 20-29].

Різні погляди науковців і педагогів-практиків на проблему взаємодії сім'ї і школи дозволяють визначити певні умови, реалізація яких дозволить оптимізувати процес взаємодії сім'ї та школи: досягнення узгодженості між школою та сім'єю у вихованні дітей; створення єдиної виховної системи; проведення просвітницької роботи в батьківському середовищі; активне залучення батьків до життєдіяльності школи; виявлення позитивних чинників сімейного виховання; налагодження співробітництва батьків і вчителів щодо надання допомоги батькам у вихованні дітей у сім'ї; забезпечення єдності виховних цілей, які ставлять перед собою школа та родина; забезпечення переведення дитини у позицію «суб'єкта» навчальної і позанавчальної діяльності, що сприятиме самовихованню особистості; створення саморозвиваючої системи цінностей; проведення просвітницької роботи серед проблемних сімей, оскільки батьки не завжди вміють взаємодіяти з дітьми.

Отже, аналіз педагогічних джерел і емпіричних даних дозволив виявити певні умови, що посилюють ефективність взаємодії сім'ї та школи по формуванню гуманістичних цінностей молодших школярів. До таких умов можна віднести наступні:

- адекватне розуміння учнем, батьками та учителем цілей і завдань виховання з урахуванням індивідуальних особливостей особистості молодшого школяра;
- наявність чітких знань про особистість учня, структуру його сім'ї, їх виховні позиції і ставлення до школи як до учасника виховного процесу;
- здійснення школою виховного впливу на учня та його сім'ю, безпосередньо через педагогічну пропаганду гуманістичних цінностей та завдяки формуванню ціннісних орієнтацій особистості;
- залучення сім'ї до виховного впливу на дитину в умовах школи, що підвищує авторитет батьків серед дітей;
- впровадження єдиної виховної системи з метою формування гуманістичних цінностей молодших школярів;
- формування педагогічної культури батьків;
- прояв особистого прикладу батьків, їх авторитету;
- співпраця родини і вчителів щодо визначення пріоритетних напрямків, форм, методів і прийомів виховання;
- систематичність і послідовність у виборі форм, методів і прийомів роботи з дітьми.

Тому завдяки організації взаємодії система виховання та навчання покликана сприяти реалізації основної функції виховної роботи – формуванню високо моральної особистості.

Перспективним напрямком подальшої наукової розвідки вважаємо дослідження проблеми впливу взаємодії сім'ї і школи на виховання особистості в різні періоди її життя.

Використана література:

1. Агафонова І. Н. Психологічна готовність до школи в контексті проблеми адаптації // Початкова школа. – 1999. - № 1. – С. 61–63.
2. Годлевська А. І. Роль сім'ї у формуванні ціннісних орієнтацій молоді // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Випуск 61. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2009. – С. 50-54.
3. Захаренко С. Педагогічні погляди О.А. Захаренка на родинне виховання. – К.: Рідна школа, 2010. – 298 с.
4. Каніос А. Локальне партнерство як нове поле наукових досліджень гуманітарних наук: педагогіки, соціології і соціальної політики // Порівняльно-педагогічні студії. Випуск №1(7). Науково-педагогічний журнал. – Умань.: УДПУ ім. П.Тичини, 2011 – С. 95 – 103.
5. Коберник О.М., Мотрич Л.К. Співпраця вчителя з батьками: Навч.-метод. посібн. – К.: Наук. Світ, 2002. – 133с.
6. Кулачківська С., Подоляк Л. Гуманістичний підхід: теорія і практика / Кулачківська С., Подоляк Л. // Дошкільне виховання. – 2000. - №10. – С. 3-4.
7. Мазур Т. Г. Гуманізація стосунків в навчально-виховному процесі // Початкова школа. – 1996. – № 9. – С. 19- 26.
8. Макаренко А.С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей. - К.: Рад. школа, 1982.- 427 с.
9. Молчанова А.О. Соціальне партнерство в діяльності ПТНЗ: Конспект лекції з курсу підвищення кваліфікації для керівників професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання / ЦППО АПН України. – К.: ТОК, 2007. – 44 с.
10. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.
11. Яцук І. П. Основи соціального партнерства в навчально-виховному закладі у творчій спадщині В. Сухомлинського Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць. — Випуск 1.46 (108). Педагогічні науки.— Миколаїв: МДУ, 2014. — С. 176-183.

КОВАЛЬЧУК ОЛЬГА ВИКТОРОВНА. *Партнерское взаимодействие семьи и школы в процессе становления личности младшего школьника.*

В статье раскрываются особенности взаимодействия семьи и школы, что выступают партнерами воспитания и развития личности младшего школьника. В узком смысле, институты семьи и школы создают условия для всестороннего и гармоничного развития личности. В свою очередь, в масштабах государства,

выполняют функцию координирующих центров формирования интеллектуального потенциала общества, взаимно поддерживая друг друга. Особое внимание уделяется воспитательной функции семьи, так она является первой социализирующей средой. Роль семейного воспитания рассматриваем в качестве моделирования микросоциума и передаче лучших образцов культурных ценностей общества. Раскрыто содержание понятия «взаимодействие» в психолого-педагогическом разрезе и обозначены особенности ее функционирования между субъектами педагогического процесса. Дана характеристика партнерства с позиции взаимодействия учебного заведения и семьи, раскрыто основополагающие принципы их функционирования. Также определены условия оптимизации процесса взаимодействия между семьей и учебным заведением.

Ключевые слова: семья, школа, взаимодействие, личность младшего школьника, воспитание.

KOVALCHUK OLGA. *The family and school as partners in the development of the individual student.*

In the article features of the interaction of family and school, which are partners in the education and formation of personality younger student. In the narrow sense of the family and schools create conditions for the full and harmonious development of personality. In turn, across the state, act as coordinating centers of formation of the intellectual potential of society, complementary and supporting each other. Particular attention is paid to the educational function of the family, it is the first sotsializuyuchym environment. The role of family education mikrosotsiuma seen in the simulation and transfer best examples of cultural entry people. The content of the concept of «interaction» in the psycho-pedagogical context and outlines the specifics of the operation between the subjects of the pedagogical process. Posted characteristics partnership positions and interactions of the institution of the family, revealed the fundamental principles of their functioning. Also the conditions of optimization of the interaction between family and institution.

Keywords: family, school, the interaction, the identity of the younger student, education.

УДК 37.035. 6:354.6

Костюшко Г. О.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЗАСАДАХ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті аналізується зміст наступних понять: «духовність», «мораль», «народна мораль», «патріотизм», «патріотичне виховання». Визначається ефективність використання народної педагогіки в патріотичному вихованні підростаючого покоління. Особливу значимість на сучасному етапі розвитку